

Introductie CDV-nummer *Dood of wederopstanding? Over het christelijke in de Nederlandse politiek*

CDV-symposium, 8 november 2012

Pieter Jan Dijkman

In elke periode met een daling van het aantal CDA-zetels komt de vraag aan de orde of er toekomst is voor de christelijke politiek. Dat gold voor de jaren zeventig – ‘Sterven in elkaars armen’ heette het, toen ARP, KVP en CHU fuseerden – en dat gold in 1994. En het is dan ook niet verwonderlijk dat die discussie nu, na weer een fors verlies van het aantal ‘christelijke zetels’, opnieuw opstaat.

De discussie over ‘de C’ van het CDA verloopt tot nu toe volgens een voorspelbaar patroon, met verschillende standpunten. Voorstanders wijzen erop dat een partij zonder ‘C’ een fletse partij wordt, zonder eigen identiteit. Tegenstanders brengen daar tegenin dat de ‘C’ in seculiere tijden nog maar weinig electorale aantrekkingskracht heeft. En CDA-politici en -bestuurders die diplomatiek willen zijn, duiden de C als ‘Daar waar wij vandaan komen’. Dat verschil in standpunten duidt op een zekere verlegenheid. Wij kunnen kennelijk geen woorden meer geven aan de wijze waarop wij het christelijke en het politieke met elkaar willen laten verhouden.

Wij, als redactie van *Christen Democratische Verkenningen*, Erik Borgman, Paul van Geest en ik, wilden die verlegenheid doorbreken door (A) het belang van het christelijke voor de politiek aan te tonen en (B) te zoeken naar een eigentijdse, nuchtere invulling van christelijk geïnspireerde politiek.

Verkeerde discussie

De discussie is niet of ‘de C’ meer of minder geprononceerd tot uitdrukking moet komen. Dat mondt meestal uit in een eindeloze discussie over wat precies christelijk is en wat niet. Bovendien wordt met de bewering dat ‘de C’ minder geprononceerd naar voren moet komen, gesuggereerd dat het CDA ooit op een expliciete manier gestalte heeft willen geven aan het christelijke in de politiek. Maar het CDA en zijn voorlopers hebben dat altijd op een impliciete manier willen doen, juist vanuit het besef van de afstand tussen het Evangelie en het Binnenhof.

In 1925 debatteerde de Tweede Kamer over subsidieverlening aan de Olympische Spelen in 1928 in Amsterdam. CHU-minister De Visser verdedigde subsidieverlening. Dit tot afgrijzen van ds. Kersten, SGP-voorman. Ds. Kersten had Paulus er nog eens op nageslagen, en in 1 Timotheüs 4 had de apostel geschreven: ‘De lichamelijke oefening is tot weinig nut’. Deze tekst hield hij De Visser voor. En de minister zei toen: ‘Ik heb, zolang ik mij herinner in de 27 jaar dat ik het genoeg had in deze Kamer in de een of ander qualiteit door te brengen, mij nooit bezondigd, als ik dat zoo een noemen mag, aan het spreken uit en over den Bijbel, het Woord van God.’ Met andere woorden: toen al, in 1925, waren christendemocratische partijen in de Tweede Kamer terughoudend met het al te geprononceerd spreken over de Bijbel of het christelijk geloof.

De vraag is dus niet of de ‘C’ expliciet of juist impliciet gestalte moet krijgen. De vraag is of het CDA erin slaagt een politiek van menselijk samenleven te voeren, waarin waarden die in het christendom zijn ‘uitgevonden’, op een natuurlijke manier meespreken in het voorgestelde beleid. Wie het urgente belang van noties als gerechtigheid, solidariteit en menselijke waardigheid weet zichtbaar te maken, en op basis hiervan beleid voert, bedrijft als zodanig christelijke politiek.

In de christelijke traditie wordt al tweeduizend jaar lang geoefend in een vorm van samenleven waarbij mensen gelijkwaardige partners zijn. Deze traditie is uiteindelijk te

herleiden tot de betekenis die Paulus en Augustinus aan het woord ‘agapè’ hebben gegeven: ‘liefde’. De christelijke liefde geeft het christendom een ongekennde en universele kracht en zoekt naar het beste voor ieder: mensen behoren bemind te worden omdat zij geschapen zijn naar het beeld van God. En mensen hebben het recht en de plicht zich te ontplooiën en zij hebben de plicht om de ander, als hij kwetsbaar is geworden, als volwaardig mens te bejegenen.

Perspectiefwisseling

Het zou zinvol zijn als partijen met de ‘C’ in de naam nadrukkelijk en voortdurend in gesprek zijn met deze christelijke traditie. In dat opzicht zou een perspectiefwisseling wel gewenst zijn. Christelijk geïnspireerde politiek moet niet zozeer als hoogverheven beginselpolitiek worden opgevat, maar veel meer – nuchter – als een heilzame sociale praktijk van vreedzaam samenleven met elkaar; het gaat er immers om wat christelijk geïnspireerde mensen *doen*, meer dan van wat zij in een beginselprogramma *zeggen* te willen doen.

Hoe ziet zo’n praktijk van heilzaam samenleven eruit? Ik noem vijf elementen, en dat zijn tevens vijf uitdagingen voor het CDA. In de eerste plaats moeten orde en rust een sleutelrol vervullen. Pas in geordende rust, die eendracht behelst, zegt Augustinus, kunnen mensen zich in vrede ontplooiën op een manier die zij zelf als ‘goed’ en waardevol kunnen ervaren. Kijk, de tijd en ruimte waarin wij leven heeft onvermijdelijk altijd iets tragisch, omdat mensen nooit volmaakt zullen zijn. Dat relativeert: christelijke politiek kan dat menselijk tekort niet oplossen en moet dat ook helemaal niet willen. Maar zo’n politiek van orde en rust staat natuurlijk wel haaks op een politiek die mensen angst aanjaagt en suggereert dat het ‘vijf voor twaalf’ is.

Ten tweede stelt zo’n politiek van heilzaam samenleven zichzelf voortdurend de vraag hoe de publieke ruimte een uitdrukking kan zijn van het volle mens-zijn, waarbij ieder mens met alles wat hem of haar eigen is, wordt gerespecteerd. Een christelijk CDA is dan ook geen exclusieve club van christenen. Het is veeleer een partij die eenvoudigweg leeft naar waarden waarin de rechten en vrijheden van alle burgers gelijkelijk gerespecteerd en geëerbiedigd zijn: van christenen en niet-christenen, van gelovigen en niet-gelovigen. Juist geestelijke stromingen hebben weet van een eigen verhaal dat in de publieke ruimte resoneert, en kunnen daarom een opmaat vormen voor een open gesprek. In die zin vind ik de uitdrukking een ‘christelijke inbreng in het publieke debat’ een eigenaardige. Dat was natuurlijk de lijn van Abraham Kuyper – het is vandaag zijn sterfdag, ik bedoel daar verder niets mee. Maar een vereiste voor een publiek debat is niet dat christenen hun waarden aan een samenleving willen opleggen, nee, een open, publiek debat veronderstelt de aanwezigheid van christenen als zodanig.

In de derde plaats, daarbij aansluitend, past het dan wel om er voortdurend naar te streven om eenvoudige deugden als luisteren, vertrouwen en vergeven in de praktijk te brengen. Dat zijn in een politieke omgeving waar het wantrouwen regeert geen softe, maar tegendraadse deugden. En toch is het nodig dit soort deugden permanent voor ogen te houden – alleen al om cynisme bij burgers te voorkomen. Uiteindelijk maakt zo’n open attitude het leven in de polis mogelijk.

In de vierde plaats staat in deze politiek het relationele mensbeeld centraal. Een mens, zegt Thomas van Aquino, is eerst en vooral een *esse ad*: een ‘zijn tot’ (een bestaan dat zich bij uitstek verwerkelijkt in relatie met anderen). We zijn elkaar als mensen gegeven om voor en met elkaar verantwoordelijkheid te dragen. Een partij met dit relationele mensbeeld komt op allerlei beleidsterreinen met andere maatregelen dan een partij met een beeld van een mens die volledig autonoom wil zijn en individuele ontplooiing boven het welzijn van de gemeenschap plaatst.

Ten slotte betekent deze heilzame praktijk van vreedzaam samenleven dat er nadrukkelijk wordt gekozen voor thema's die religieuze minderheidsgroeperingen na aan het hart liggen. Zo zouden christelijk geïnspireerde partijen pal moeten staan voor de rechten van religieuze en culturele minderheden. Feitelijk wordt de godsdienstvrijheid door een politieke meerderheid steeds vaker ondergeschikt gemaakt aan andere grondrechten – denk aan de discussies over ritueel slachten en de onderwijsvrijheid. Maar godsdienstvrijheid is uiteindelijk niet gebaseerd op het idee dat alle godsdiensten intrinsiek goed zouden zijn, maar op de overtuiging dat mensen alleen maar zelf het verhaal van hun eigen leven kunnen vertellen, en vanuit dit verhaal mogen en kunnen bijdragen aan de goede samenleving.

Secularisatie

In veel verklaringen voor de daling van het aantal 'christelijke zetels' wordt gewezen op secularisatie. Natuurlijk is sprake van ontkerkelijking en een toenemende neiging om geloof uit het publieke domein te weren. Maar het is voor een partij die in verbinding met de christelijke traditie wil staan, onverteerbaar om iets als secularisatie als een doembeeld te beschouwen. Zo van: wil de laatste christen het licht uitdoen? Nee, de christelijke traditie is een traditie van hoop. 'The best is yet to come': dat is eigenlijk de mooiste geloofsbelijdenis die een politicus kan uitspreken. Het mooiste moet nog komen: dat maakt bescheiden, maar het geeft ook hoop.

Doorslaggevend voor het recente verlies van de Tweede Kamerzetels van het CDA is niet ontkerkelijking, maar het feit dat kerkelijke kiezers niet op het CDA hebben gestemd, zo blijkt uit onderzoek. Veel mensen die gelovig zijn – of ze nu kerkganger zijn of niet – willen best op het CDA stemmen, maar dan moet er wel iets te kiezen zijn. Dan moet wel duidelijk zijn dat het CDA staat voor een politiek van waarde en voor een politiek waar het betere ik wordt aangesproken.

De toekomst van het CDA zal dan ook mede afhangen van de vraag of het erin slaagt een overtuigende waardeagenda te voeren, die soms ingaat tegen de heersende cultuur. De economische groei als vanzelfsprekendheid is voorbij. En bovendien is er in de hele westerse cultuur een toenemende nadruk op de toepassing van de wetenschap, op technocratie, op schaalvergroting. Dat betekent natuurlijk dat vragen naar de oorsprong, het doel, het welzijn en de waardigheid van mensen alleen nog maar belangrijker worden. Dat biedt voldoende kansen voor de christendemocratie om, vanuit de inspiratiebronnen, een hoopvol perspectief te ontwikkelen.